

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 911.3

ВІТЧИЗНЯНА ГЕОГРАФІЯ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ТА НОВІТНЬОЇ НАУКОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Топчієв О.Г.,

доктор географічних наук,
професор,
завідувач кафедри економічної та соціальної географії
(Одеський національний університет імені І.І. Мечникова)

Нефедова Н.Є.,

кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
(Одеський національний університет імені І.І. Мечникова)

Яворська В.В.,

доктор географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
(Одеський національний університет імені І.І. Мечникова)

*У статті обговорюються напрями та перспективи розвитку вітчизняної географії в умовах становлення української державності. Розглядаються такі питання, як геополітичні та гео економічні дослідження, розробка принципів державної регіональної політики та адміністративно-територіального реформування України, формування транспортно-логістичних структур і систем, розроблення регіональної демографічної політики, планування території, географічний кадастр природних умов і ресурсів України. **Ключові слова:** геополітичні та гео економічні дослідження, державна регіональна політика, транспортно-логістичні структури та системи, регіональна демографічна політика, планування території.*

*В статье обговариваются направления и перспективы развития отечественной географии в условиях становления украинской государственности. Рассматриваются такие вопросы, как геополитические и геоэкономические исследования, разработка принципов государственной региональной политики и административно-территориальной реформы Украины, формирование транспортно-логистических структур и систем, разработка региональной демографической политики, планирование территорий, географический кадастр природных условий и ресурсов Украины. **Ключевые слова:** геополитические и геоэкономические исследования, государственная региональная политика, транспортно-логистические структуры и системы, региональная демографическая политика, планирование территорий.*

Topchiev O., N. NEFEDOVA, YAVORSKA V.V. DOMESTIC GEOGRAPHY IS IN THE CONDITIONS OF BECOMING OF UKRAINIAN STATE SYSTEM AND NEWEST SCIENTIFIC REVOLUTION. The paper discusses the directions and prospects of development of the national geography in the conditions of formation of Ukrainian statehood. Such issues as the geopolitical and geo-economic research, development of principles of regional policy, and administrative-territorial reform in Ukraine, formation of transport and logistics structures and systems, development of the regional population policy, territorial planning, geographic cadastre of natural conditions and resources of Ukraine are studied. **Key words:** geopolitical and geoeconomy researches, public regional policy, transport-logistic structures and systems, regional demographic policy, territories planning.

Час становлення державності України співпав із глибокими суспільно-історичними трансформаціями в розвитку людства: складна й багатоаспектна цивілі-

заційна криза, входження найбільш розвинутих країн у постіндустріальну стадію розвитку, новітня наукова революція, головною складовою якої виступає інформати-

зація суспільства, формування потужних глобальних комунікаційних та інформаційних мереж.

Новітня наукова революція показала, що природу й суспільне буття не слід розглядати жорстко детерміновано, як автомат (чи годинник), підпорядкований чітким правилам і законам, за якими можна визначити минуле чи прогнозувати майбутнє. Ще вчора матеріальний і духовний світ видався достатньо впорядкованим, таким, що рухається до всезростаючої гармонії. Реальна дійсність заперечує такий «наївний оптимізм». Суспільно-історичний розвиток, перебіг подій стають дедалі все менш визначеними та передбачуваними, іноді – ірраціональними. Сучасні соціально-економічні процеси виглядають усе менш детермінованими та впорядкованими, соціальні та політичні явища – усе більш стихастичними й незрозумілими. Географічна наука повинна повною мірою сприймати ознаки та прояви нової картини світу та відповідні зміни й трансформації загальнонаукової методології. Важливою передумовою нової наукової революції є *сучасна цивілізаційна криза*, що помітно поглиблюється. Сучасна цивілізація перебуває на історичному роздоріжжі, у стані суспільно-історичних біфуркацій.

Географія – одна з небагатьох наук, яка своєю предметною областю охоплює й природу, і суспільство, користується законами розвитку природними та соціальними (суспільними). Традиційний поділ наук на природничі й суспільні, *принципова різноякісність законів природних і суспільних* є однією з ключових проблем сучасної загальнонаукової методології. Мислителі констатують, що між традиційною *гуманітарною культурою* та *науковою культурою*, що сформувалася переважно на основі природознавства та техніки, поглиблюється істотний розрив, який називають навіть «прірвою». Представники гуманітарних

наук мало обізнані з науковою моделлю фізичного світу, вони не сприймають спрощень, ідеалізацій, формалізацій, за допомогою яких природничники вибудовують свої теорії. У свою чергу представники природничих наук не обізнані із соціогуманітарними цінностями та критеріями, не сприймають концепцій і теорій соціального розвитку, оскільки суспільствознавці не користуються методами точних наук. Така *поляризація культури та знання* завдає шкоди загальному поступу людства та розвитку самої науки. Вона протистоїть об'єктивній цілісності матеріального світу, єдності буття та законів його розвитку. У наш час різко посилюються *інтегративні тенденції* в науці. Загальнонаукові та міждисциплінарні концепції й підходи набувають дедалі більшого поширення. Нині говорять уже про формування *єдиної науки про життя – природу – людину – суспільство*.

Методи природничих і гуманітарних наук різняться тим, що перші націлені на пошук загальних законів та їх відповідності експериментам (практиці), другі мають справу зі світом людських цінностей, з уподобаннями окремих індивідів і соціумів. У природознавстві теорія істинна, якщо вона підтверджена практикою та фактами, у суспільствознавстві цінності та соціальні теорії істинні, якщо вони ефективні, якщо вони дають соціальний ефект. Зрозуміло, що *соціальні цінності завжди суб'єктивні й до того ж дуже непостійні*. Можна сподіватись, що філософія зможе врешті-решт довести й глибинну об'єктивність будь-яких суб'єктивних соціальних критеріїв, але в біжучій практиці суспільство орієнтоване на задоволення власних потреб та інтересів. Згадаймо як приклад численні заклики й філософів, і екологів, і релігійних діячів осмислити згубність *споживчого суспільства* та відійти від його ідеалів і свідомо обмежити людські потреби.

Географи досліджують взаємодію суспільства та природи, оперують природно-господарськими та соціоприродними комплексами, системами та повинні в той чи інший спосіб *поєднувати та синтезувати закони й закономірності функціонування природи та суспільства, а також відповідні різноякісні критерії щодо їх істинності*. Майже вся історія науки пронизана пошуками відмінності та різноякісності природи та суспільства, обґрунтуванням певної несумісності законів їх розвитку. Прийшов час нового осмислення такого «протистояння» методами загальнонаукового синтезу, *обґрунтування на нових методологічних засадах єдності й цілісності природного середовища й людини з усіма сферами її життєдіяльності*. І географія, яка своєю предметною областю охоплює природу, населення, господарську та духовну життєдіяльність людини, чи не найближче порівняно з іншими науками стоїть до методологічного розв'язання цих проблем. Географія повинна повною мірою враховувати сучасні трансформації загальнонаукової методології щодо розмежування та нерозривної єдності суспільства і природи. Згадаймо принагідно патову методологічну ситуацію у вітчизняній географії в 1960–1970-х роках, коли методологічні постулати щодо різноякісності та неспівставності законів розвитку природи та суспільства жорстко розмежували цілісну географічну науку на дві географії – фізичну та економічну, з яких перша була віднесена до наук природничих, а друга до суспільних, і фактично загальмували на тривалий час розвиток комплексних географічних досліджень та загальногеографічної теорії.

В умовах становлення державності на передній план географічної освіти та науки виходять *геополітичні та геоекономічні проблеми України*. Необхідно по-новому представити роль і місце України як нової держави на політичній та геоекономічній

карті світу, показати її можливості й потенціал у контексті глобального суспільно-політичного розвитку. Одне з головних питань – склад і межі етнічних українських земель. Цю проблему свого часу розглядав П.Й. Шафарик (1837 рік), а докладно розробив С.Л. Рудницький (1914 рік). У складній і драматичній історії становлення української державності значні території етнічних українських земель мали різну приналежність і чимало геополітичних міфів і фальсифікацій, відгуки яких відчуваються й нині. Як приклад згадаємо концепцію Малоросії, яка ще сповідується окремими російськими політиками. Необхідно підняти фундаментальну працю «Россия: полное географическое описание нашего отечества. Т. 14: Новороссия и Крым» за редакцією В.П. Семенов-Тянь-Шанского [14], де зокрема проаналізований етнічний склад населення цього краю та зазначено, що його переважну більшість становлять «малороси». Підкреслимо, що тогочасна Новоросія охоплювала територію від Кишинєва й Ізмаїла на заході через Катеринослав і майже до Воронежа та Царицина на сході, включаючи все Приазов'я, Кубань та Ставропілля. Завдання географічної освіти і науки – популяризувати та вивчати історико-географічні реалії про етнічні українські землі.

Україна займає виключно вигідне геоекономічне положення щодо міжнародного транзиту нафти та газу між головними світовими регіонами – постачальниками та споживачами енергоносіїв. Це такі напрями, як «Росія – країни ЄС», «Каспійський регіон – Європа», «Іран – Європа», «Ближній Схід – країни ЄС». Зрозуміло, що практична участь України в транзиті нафтогазових ресурсів потребує значних зусиль й інвестицій. Тим не менш транзитний потенціал нашої країни на міжнародному ринку енергоносіїв являє собою потужний чин-

ник її економічного зростання, який необхідно повною мірою використати.

Свого часу Балтійсько-Понтійську (Балтійсько-Чорноморську) доктрину розробив фундатор української географії С.Л. Рудницький. Пропонувалось навіть формування «Балтійсько-Понтійської федерації» в складі молодих східноєвропейських країн, що утворились після завершення першої світової війни (Фінляндія, Польща, Чехословаччина, Угорщина, Україна), яка б протистояла загрози експансії зі сходу та заходу. Напередодні другої світової війни була розроблена Чорноморська доктрина українського письменника і політолога Ю.І. Липи, у якій розкривається геополітична та гео економічна значимість Чорноморського регіону.

У 1997 році була створена регіональна організація ГУАМ (Організація за демократію та економічний розвиток), у складі якої Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова (упродовж 1999–2005 років в організацію входив Узбекистан та її абревіатура була ГУУАМ).

Набирає геополітичної ваги Організація чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), яка заснована 1 травня 1999 року на основі Договору про Чорноморське економічне співробітництво від 25 червня 1992 року [1]. До складу зазначеної організації входить 12 країн Причорномор'я та Південних Балкан: Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, Україна.

Потужний імпульс до розвитку економічної та соціальної географії, пов'язаний зі становленням в Україні *державної регіональної політики*, концепція якої була затверджена Указом Президента України в травні 2001 року. Україна запозичила європейський досвід регіональної економіки як головного напрямку регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Асоці-

ація європейських регіонів являє собою приклад ефективного управління регіональним розвитком. Цільова настанова регіональної економіки – стикової науки між економікою та географією – полягає в децентралізації управління господарством, у перенесенні управлінських рішень на рівень регіонів. Регіональна економіка як стратегія управління набула такої ваги, що Європейський Союз (далі – ЄС) розглядає її як обов'язкову умову для країн, які хочуть бути членами європейського співтовариства.

Нині регіональну політику в Україні ведуть за областями, АР Крим та містами Київ і Севастополь. За нормами ЄС області не відповідають рекомендованим розмірам регіонів (NUTS – II): за соціально-економічним потенціалом вони значно менші.

Методологічні принципи *регіоналізації* в контексті державної регіональної політики вже розроблені [9]. Регіони базового рівня (NUTS – II) являють собою природно-господарські (соціоприродні) комплекси другого рівня, рахуючи першим національне господарство. Такі регіони повинні виділятися на комплексній географічній основі та охоплювати реальну своєрідність територій за поєднанням регіональних передумов і чинників: природно-географічних, природно-ресурсних, соціально-демографічних, етнокультурних, економічних, інфраструктурних, екологічних, гео економічних, геополітичних. Особливу роль у регіоналізації країни повинен відіграти історико-географічний (генетичний) підхід [13]. Регіони об'єктивно представляють складові частини країни з різними історико-географічними передумовами заселення та господарського освоєння, з різною геополітичною та гео економічною приналежністю. Обов'язкова умова регіоналізації – наявність регіональної столиці, а

в багатьох випадках і формування регіональної ментальності населення.

Адміністративно-територіальна реформа в Україні віднесена до головних завдань перебудови системи державного управління [8]. Уперше ця проблема позначена в 2000 році, коли указом Президента України була створена комісія з питань адміністративно-територіального устрою (далі – АТУ) України, до складу якої увійшли й географи. Гостра економічна криза 1990-х та революційні події на початку 2000-х років відтермінували проведення АТР. Досвід політичних реформ країн Центрально-Східної Європи переконливо засвідчує необхідність реформування АТУ України та введення відповідних європейських стандартів.

Наприкінці ХХ ст. сформувався новий напрям економічної науки та менеджменту, що одержав назву «логістика» та швидко поширився на суміжні науки, включаючи й економічну географію [1; 5; 6; 10]. *Логістика* стала наскрізним напрямом господарської діяльності та управління, що пронизує й інтегрує все господарське життя. За своїми функціями вона нагадує систему кровообігу економіки, що методологічно протистоїть її нескінченному і все більш глибокому поділові на сектори, галузі, види виробництва. *Логістика* як цілісна теорія економічних зв'язків, як вчення про ефективне управління інформаційними, товарними й фінансовими потоками, що інтегрують сферу постачання, виробництва та збуту, істотно посилює концепцію територіальної організації суспільства й формує її новітні теоретико-методологічні засади. У суспільно-географічних дослідженнях логістика вже зробила перші кроки й орієнтується переважно на транспортно-логістичні проблеми регулювання зв'язків між виробництвом і споживачем та формування оптимальних транспортно-логістичних структур і систем [5, с. 10].

В умовах новітньої наукової революції та глибокої інформатизації суспільства радикальних змін зазнають комунікаційні системи та структури. Поряд із традиційними мережами транспорту й зв'язку формуються якісно нові *транспортно-логістичні структури*, що поєднують обмін товарами та послугами, інтегрують товарні й фінансові потоки, пов'язують операції виробництва, розподілу, збуту, обміну, управління в *транспортно-логістичні комплекси та системи*. Наприклад, великі морські порти, які донедавна були чітко визначеними самостійними підприємствами, у нових умовах швидко інтегруються із численними «дочірніми фірмами», що надають різноманітні послуги щодо доопрацювання вантажів та ринкової інфраструктури, і стають справжніми холдингами – *транспортно-логістичними центрами*. Показово, що транспортно-логістичні центри інтегруються далі й утворюють *транспортно-логістичні комплекси та регіональні системи*.

Порти, що звичайно спеціалізувались на обробленні та перевалці вантажів, із часом посилюють організаційно-технологічне обслуговування перевалки вантажів, нарощують промислову переробку експортної та імпоротної сировини й нині впроваджують транспортно-логістичне супроводження портової діяльності, нарощують свою участь у формуванні транспортно-логістичних ланцюгів і структур [3, с. 10]. Спостерігається прогресивне *ускладнення галузевої структури портової діяльності* від транспортного обслуговування окремих галузей (спеціалізовані порти, що обробляють вантажі певних видів) до комплексних й універсальних портів із широкою номенклатурою вантажів і знову до вузькоспеціалізованих портових центрів із якісно новими рівнями вантажообігу. Радикальна трансформація портової діяльності відбувається в наш час: порти з галузевих

підприємств стають міжгалузевими центрами, що об'єднують різні види економічної діяльності. Сучасна *диверсифікація портової діяльності* поширилась на виробництво товарів і послуг, які раніше були поза межами функціонування порту. Бурхливого розвитку набуло обслуговування розподільчих функцій портів, впровадження новітніх технологій просування вантажопотоків, взаємодії постачальників та одержувачів продукції. У ринкових умовах великі порти Одещини трансформувалися в *портово-логістичні центри*. Усі напрями портової діяльності вже мають сучасну ринкову інфраструктуру (консалтингову, маркетингову, фінансово-кредитну, венчурну, страхову), за допомогою якої порти втягуються у світові логістичні ланцюги та структури. Кількісне зростання портів відбувається за рахунок спорудження нових причалів і комплексів з оброблення вантажів. Якісне розширення портів відбувається шляхом створення аванпортів, «сухих портів», портопунктів тощо. В Одеському морському торговельному порту вже функціонує так званий «сухий порт», де діє митний комплекс та проходять сортування і першу обробку контейнерні вантажі, які надалі автомобільною естакадою спрямовують вже безпосередньо під завантаження в порт та у зворотному напрямку [10].

Однією з головних тенденцій у сучасній *територіальній організації портової діяльності* є істотне посилення взаємодії портів із прилеглою сушею. У тилових зонах Одеських портів (хінтерландах) формується *мережа транспортно-розподільчих центрів*, що обслуговують портові вантажопотоки. З розвитком транспортної логістики суходільні транспортно-розподільчі центри поряд із диспетчерсько-перевалочним обслуговуванням портів нарощують попереднє сортування й обробку вантажів, їх технологічний та інформаційно-правовий супровід. Морські порти

Одещини разом із їхньою береговою інфраструктурою та мережею обслуговуючих транспортно-логістичних центрів необхідно розглядати як новітню форму територіальної організації транспортного комплексу регіону та всієї України – *Одеську регіональну портово-логістичну систему*.

Актуальні й складні питання перед географічною наукою ставить сучасна глибока *демографічна криза* в Україні [13]. У 1991 році країна увійшла в стадію *депопуляції*, за якої смертність населення вже перевищувала народжуваність. Цей час співпадає з проголошенням незалежності України. Проте науковці знають, що демографічна криза закладена в поколіннях 1960–1970 років, яке увійшло у фертильний (дітородний) вік на початку 1990-х років. Географія населення повинна істотно поглибити аналіз демографічного розвитку країни та її регіонів і розробити регіональні засади *державної демографічної політики* [13]. За цим напрямом нині формується *геодемографія* – нова предметна область, яка вивчає територіальні відмінності демографічних процесів та руху населення. Географи розробляють принципи та механізми *регіональної демографічної політики*. Потребують перегляду традиційні підходи щодо *територіальної організації населення*. Нині *розселення населення* в Україні систематизоване на адміністративно-територіальній основі. Територіальні системи розселення (далі – ТСР) мають таку таксономію: єдина (національна) ТСР; регіональні (обласні та АРК) ТСР; міжрайонні ТСР; районні ТСР; локальні ТСР. З одного боку, такий підхід робить ТСР «керованими», оскільки адміністративно-територіальні одиниці мають певні механізми управління, а з іншого – поза увагою залишаються генетичні, історико-географічні відміни в розселенні населення. Географи добре обізнані з регіональними

ми типами розселення (поліським, подільським, карпатським, приморським, слобожанським та іншими), які на сьогодні не мають офіційного статусу.

На порядку денному перехід від адміністративно-територіальної систематики населення у формі *територіальних систем розселення* до територіальної організації населення за *регіональними системами розселення*, що сформувались на історико-географічних засадах. Підкреслимо, що потреба в регіональній систематиці розселення пов'язана також з очікуваною *адміністративно-територіальною реформою*. Вагомим чинником нової систематики розселення населення стане регіоналізація країни, зумовлена активним впровадженням державної регіональної політики. Регіональна систематика розселення та регіоналізація країни для потреб державної регіональної політики взаємопов'язані: встановлення регіональних систем розселення обов'язково орієнтується на можливу соціально-економічну регіоналізацію країни; у свою чергу розроблення об'єктивної мережі регіонів спирається на історико-географічну систематику розселення регіонального рівня.

Наприкінці ХХ ст. у географії сформувався новий науковий напрям – *планування територій (геопланування)*. З кінця ХІХ ст. географи з містобудівельниками вели роботи з просторового впорядкування міст (генеральні плани міст) і густо заселених та інтенсивно освоєних територій (райони планування, російський термін – «районная планировка»). З 1990-х років європейські країни поширили цей досвід на території країн і великих регіонів та назвали його «плануванням територій», а в деяких країнах (Німеччина, Росія та інші) «ландшафтним плануванням». З 2000 року за постановою уряду розпочалась розробка «Генеральної схеми планування території України», яка була затверджена як офіційний

документ законом України (2002 рік). Науковці проектного інституту «Діпромісто» за розробку «Генеральної схеми» були відзначені Державною премією України (2003 рік). Надалі планування територій в Україні поширилось на її регіони (АР Крим, Одеська область та інші).

Загальні методологічні настанови нового географічного напрямку планування територій такі. По-перше, необхідно розробити модель (схему) *природного каркасу екологічної безпеки території* у формі *екологічних мереж*: національної, регіональних та субрегіональних. По-друге, потрібно інвентаризувати наявні *антропогенно-техногенні навантаження на довкілля* та показати їх на тематичних картах антропогенно-техногенних навантажень. По-третє, необхідно провести *співставний аналіз природних каркасів екологічної безпеки територій та каркасів (картосхем) антропогенно-техногенних навантажень на територію*, виявити проблемні ситуації, показати «гарячі точки» та «кризові ареали» й обґрунтувати пропозиції та заходи щодо розв'язання проблемних ситуацій, екологічного оздоровлення території, покращення умов життєдіяльності населення. Зазначені підходи необхідно доповнювати й деталізувати *компонентними планувальними розробками*, які представляють фактичну та проектну (перспективну) територіальну організацію природного середовища, населення, інфраструктури, господарства: карти ландшафтно-будівельної та агроландшафтно-будівельної організації території, територіальних систем розселення, соціальної та виробничої інфраструктури, виробництва, духовної життєдіяльності населення. Таким чином, планування територій являє собою її комплексне географічне дослідження з елементами проектування та прогнозування, що має на меті раціональну, економічно ефективну й екологічно безпечну територіальну організацію суспільства. Плануван-

ня території можна розглядати і як актуальну, міждисциплінарну проблему, у розроблені якої поряд із географами беруть участь економісти, екологи, транспортники, містобудівельники, управлінці.

Планування територій спирається на базові поняття *розміщення продуктивних сил* та *територіальна організація суспільства*. Перше з них традиційне, уведене наприкінці XIX ст. у теоріях штандорту, друге – нове, започатковане в 1970-х роках (Р. Морилл). Терміни «розміщення» та «територіальна організація» вживають як синоніми: розміщення населення – територіальна організація населення; розміщення промисловості – територіальна організація промисловості тощо. Проте така синонімічність сприйнята лише для галузевого чи покомпонентного підходу. Для характеристики соціально-господарських комплексів, які інтегровано представляють поєднання різних компонентів, термін «розміщення» стає непридатним. У розробленні планування території як нового наукового напрямку суспільної географії та регіональної економіки слід шукати раціональне поєднання обох базових понять – розміщення продуктивних сил (компонентний підхід) та територіальна організація суспільства (інтегрований, комплексний підхід).

Актуальним напрямом геоекологічних досліджень стала проблема формування *природних каркасів екологічної безпеки* регіонів, країн і континентів. Країни ЄС у 1990-х роках започаткували формування *Всеєвропейської екологічної мережі*, яка надалі була доповнена програмою створення *Східно-Європейської екологічної мережі*. Законами України (2000 рік та 2004 рік) затверджена концепція та програма формування *Національної екологічної мережі* України на 2000–2015 роки. Постанова Кабінету Міністрів України (2000 рік) зобов'язала обласні державні адміністрації та Уряд АРК розробити концепції та програми створення ре-

гіональних екологічних мереж. Нині ця робота вже виконана в окремих областях та АР Крим. Концепція, програма й ескізна карта регіональної екологічної мережі Одещини розглядалася та затверджувалася обласною радою впродовж 2002–2005 років. *Екологічна мережа (екомережа)* законодавчо визначена як єдина територіальна структура, яка формується для поліпшення умов охорони та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання ділянок та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, що мають особливу цінність для охорони природного середовища.

Географи повинні продовжити та завершити розробку *географічного кадастру природних умов і природних ресурсів України та її регіонів*. Значна частина цієї роботи вже виконана у формі різноманітних тематичних карт і атласів, зокрема в Національному атласі України (2007 рік). Розроблені кадастри мінерально-сировинних ресурсів, водних, лісових ресурсів, діють сонячний і вітровий кадастри. При цьому Україна запізнюється з введенням земельного кадастру, розробка якого започаткована постановами уряду 1995 та 1997 років і у відновленні якого важливу роль відіграли географи. Систематика природних ресурсів лишається неповною та недосконалою. Не мають оцінки біосферні ресурси, екологічна ємкість території. Не розроблена кадастрова оцінка власне територіальних ресурсів. Відсутні методичні підходи щодо порівняльної оцінки природних умов життєдіяльності населення різних територій.

Головним технологічним проривом географічної науки наприкінці XX ст. стала *інформаційна парадигма*. Розроблення й масове поширення *геоінформаційних технологій, електронного картографування,*

створення геоінформаційних баз даних і різноманітних ГІС (геоінформаційних систем) має непересічне значення не лише для географії чи всієї науки, але й для цивілізаційного поступу людства в цілому. Світ увійшов у так звану інформаційну цивілізацію. Якщо епоха Великих географічних відкриттів була першим злетом географії, що справив колосальний вплив на геополітичний і гео економічний світовий розвиток, то масове поширення геоінформаційних технологій, що має глобальне цивілізаційне значення, позначило другу вершину географічної науки та її перехід на якісно вищий рівень. І чільне завдання сучасної географії

закріпити цей феноменальний здобуток глибокою теоретичною, методологічною та методичною розробкою геоінформаційної парадигми.

У нових умовах істотно посилились запити суспільства на розроблення стратегії соціально-економічного розвитку країни, її регіонів і міст. Географи повинні ініціювати та брати активну участь у розробленні концепцій і програм розвитку сучасних адміністративних областей, районів, територіальних громад, міст і поселень, а також стратегій соціально-економічного становлення майбутніх регіонів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Географія світового господарства (з основами економіки) : [навч. посіб.] / [Я.Б. Олійник та ін.] ; за ред. Я.Б. Олійника, І.Г. Смирнова. – К : Знання, 2011. – 640 с.
2. Заставний Ф.Д. Географія України. / Ф.Д. Заставний – Львів : Світ, 1994 – 472 с.
3. Нефедова Н.Є. Транспортно-логістичні мережі та системи : [навч. посіб.] / Н.Є. Нефедова – О. : ФОП Бондаренко М.О., 2014. – 160 с.
4. Одеський регіон: передумови формування, структура і територіальна організація господарства : [навч. посібник] / [авт. кол. О.Г. Топчієв [керівник], І.І. Кондратюк, В.В. Яворська та ін.] ; за ред. О.Г. Топчієва. – О. : Астропринт, 2012. – 336 с.
5. Смирнов І.Г. Транспортна логістика: [навч. посіб.] / І.Г. Смирнов, Т.В. Косарева. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
6. Топчієв О.Г. Географія перед новітніми викликами і запитамі: український аспект / О.Г. Топчієв, В.І. Нудельман, Л.Г. Руденко // Український географічний журнал. – 2012. – № 2. – С. 3–10
7. Топчієв О.Г. Направлення полицентричного розвитку Одеської агломерации / А.Г. Топчієв, Н.Є. Нефедова, В.В. Яворська // Изменения городского пространства в Украине / под ред. Л.Г. Руденко. – К. : Реферат, 2013. – С. 81–93
8. Топчієв О.Г. Проблеми та перспективи адміністративно-територіальної реформи в Україні / О.Г. Топчієв, З.В. Тітенко, В.В. Яворська, // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Районування економічного простору: питання методології і практики : зб. наук. пр. Інституту регіональних досліджень НАН України / відп. ред. Є.І. Бойко. – Львів, 2010. – Вип. 5 (85). – С. 3–12.
9. Топчієв О.Г. Методологічні та методичні проблеми регіоналізації України / О.Г. Топчієв, В.В. Яворська, // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Економічний простір України: регіоналізація і інтеграція в умовах суспільної трансформації : зб. наук. пр. Інституту регіональних досліджень НАН України / відп. ред. Є.І. Бойко. – Львів, 2011 – Вип. 1 (87). – С. 32–45.
10. Топчієв О.Г. Територіальна організація портової діяльності регіону у контексті формування транспортно-логістичних мереж / О.Г. Топчієв, Н.Є. Нефедова // Український географічний журнал – 2013. – № 1 (81). – С. 18–26
11. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики / О.Г. Топчієв. – О. : Астропринт, 2005. – 632 с.
12. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії / О.І. Шаблій. – Львів, Вид. центр ЛНУ, 2003. – 444 с.
13. Яворська В.В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні : [монографія] / В.В. Яворська. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014 – 384 с.
14. Россия: полное географическое описание нашего отечества : в 19 т. / [сост. Б.Г. Карпов, П.А. Федуров, В.И. Каратыгин и др.] ; под. ред. В.П. Семенов-Тянь-Шанского. – Спб. : Издательство А.Ф. Девриена, 1910 – Т. 14 : Новороссия и Крым. – 1910. – 983 с.